

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

56-2

BRNO 2015

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 56
Volume 56

Číslo 2
Issue 2

Předseda redakční rady <i>Head of editorial board</i>	Pavel Kouřil
Redakční rada <i>Editorial board</i>	Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski, Alexander RuttKay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veličák
Odpovědný redaktor <i>Editor in chief</i>	Petr Škrdla
Výkonná redakce <i>Assistant Editors</i>	Hedvika Břínková, Jiří Juchelka, Soňa Klanicová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová, Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela
Technická redakce, sazba <i>Executive Editors, Typography</i>	Alice Del Maschio
Software <i>Software</i>	Adobe InDesign CS5
Vyobrazení na obálce <i>Cover Picture</i>	Brno-Líšeň, hradisko Staré zámky. Raněstředověké denáry (viz obr. 5, str. 167 a obr. 15, str. 171). <i>Brno-Líšeň, Staré zámky hillfort. Early Middle Ages deniers (see Fig. 5, Pg. 167 and Fig. 15, Pg. 171).</i>
Adresa redakce <i>Address</i>	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. Čechyňská 363/19 602 00 Brno IČ: 68081758 E-mail: pv@arub.cz Internet: http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html
Tisk <i>Print</i>	Azu design s. r. o. Bayerova 805/40 602 00 Brno

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2015

Náklad 400 ks

Časopis je uveden na Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v ČR.

Copyright © 2015 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., and the authors.

Koncem roku 2013 proběhl archeologický dohled v průběhu rekonstrukce dešťových svodů kostela sv. Filipa a Jakuba v Litovli na uničovském předměstí. Na ploše bývalého hřbitova, zrušeného v průběhu 1. poloviny 20. století, byla jižně od kostela hloubena jáma o rozměrech přibližně 5,50×5,50 m, jejíž západní profil byl zdokumentován. Pod hlinitojílovitou dorovnávkou terénu, mocnou 0,20 – 0,30 m, se nacházelo cca 1,20 m přemístěného podloží (směs světlého jílovitopísčitého jílu a říčního štěrku) s nahodilým výskytem fragmentů lidských kostí. Lokálně, a to pouze na několika místech, byly zjištěny jednotlivé hrobové jámy, zahluobené dalších cca 0,10 – 0,20 m do štěrkovitého podloží, avšak již bez lidských ostatků. Několik nalezených keramických fragmentů je datovatelných do období novověku.

Karel Faltýnek

Resumé

Litovel (Bez. Olomouc), Uničovské předměstí, Kysucká-Straße, Parzelle Nr. 751, Hs.-Nr. 344. Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Litovel (Bez. Olomouc). Staroměstské náměstí (Platz), Parzelle Nr. 471. Neuzeit. Friedhof. Rettungsgrabung.

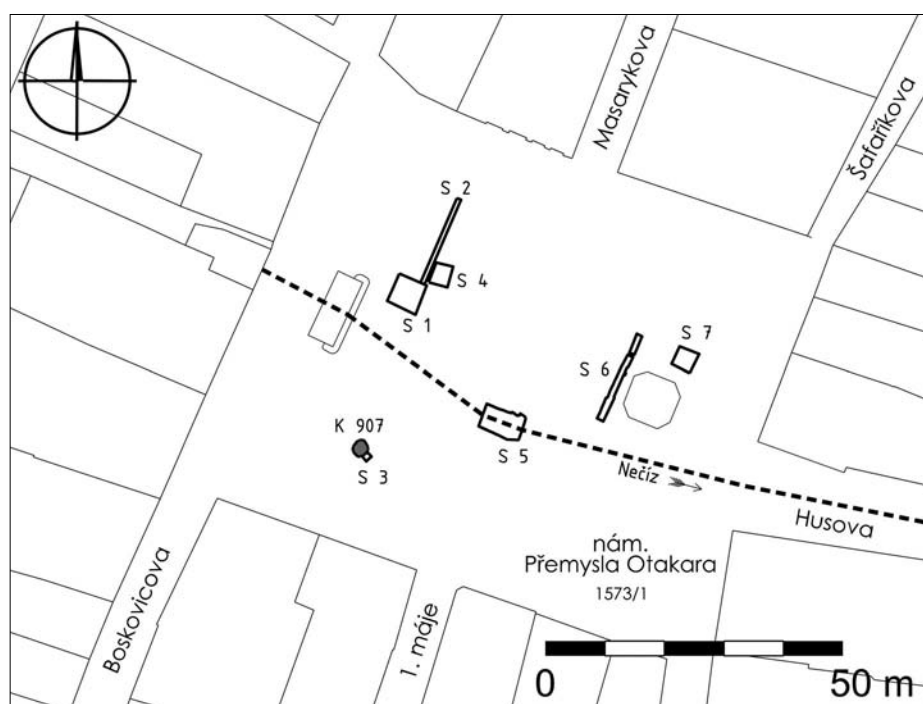
LITOVEL (OKR. OLMOUC)

Náměstí Přemysla Otakara, parc. č. 1573/1. Středověk, novověk. Sídliště, město. Záchraný výzkum.

Lokalizace: plocha vymezená body: 1) Y:558586,75 X:1108242,10; 2) Y:558616,65 X:1108311,6; 3) Y:558526,16 X:1108343,43; 4) Y:558505,26 X:1108273,58 (S-JTSK).

V letních a podzimních měsících roku 2014 proběhl v Litovli záchraný archeologický výzkum, který byl prováděn v souvislosti s rozsáhlou rekonstrukcí náměstí Přemysla Otakara (obr. 44).

Jako sonda S1/14 byl označen výkop o rozměrech cca 5×5 m pro odlučovač ropných látek, situovaný jen několik metrů východně od současné klasicistní balustrády – přístupu k hladině vody v Nečizu, z roku 1856. Balustráda souvisí s unikátním kamenným zaklenutím tohoto ramene řeky Moravy. Jeho výjimečnost spočívá ve faktu, že protéká středem městského historického jádra a tvoří tak zároveň jeho severozápadně – jihovýchodní osu (Augustýnková, Pačlová 2013). V průběhu výzkumů prováděných v této sondě byly zdokumentovány dvě úrovně novověkých valounových dlažeb, které předcházely výše zmíněné stávající klasicistní úpravě Nečizu. Starší z nich, raně novověká, se plynule svažovala až 0,05 m pod úroveň aktuální hladiny vody v blízké řece (nejnižší niveleta dlažby 231,45 m n. m.; celková mocnost terénních dorovnávek činila 2,60 – 2,70 m). Dlažba sestávala převážně z místních kulmských hornin, prachovců a drob, ale i křemene a vápence, přičemž některé tyto valouny dosahovaly velikosti až 0,60×0,60×0,25 m. Na této dlažbě spočívala stavební suť, která tvořila podloží další, mladší dlažby, vytvořené převážně z křemenných valounů o maximální velikosti 0,20 m. Po krátké funkci této dlažby, jež mohla trvat nanejvýš jen několik desetiletí, byl i tento povrch překryt jinými stavebními sutěmi, čímž náměstí získalo přibližně svoji stávající niveletu. Průběhy a další postupné zvedání se těchto dlažeb směrem k severovýchodu, bylo sledováno i v liniové sondě S2/14 (délka zdokumentovaného jihovýchodního profilu je 16 m) – napojení na kanalizaci z roku 2003, kdy shodou okolností byly archeologické situace v tomto prostoru již známy z dřívějších let (Šlězár, Faltýnek 2004, 205; viz sonda S15/03). K dalšímu potvrzení těchto faktů došlo i v průběhu výzkumu

Obr. 44. Litovel, náměstí Přemysla Otakara. Situační plán výzkumu.

Abb. 44. Litovel, náměstí Přemysla Otakara (Platz). Gesamtplan der Grabungsfläche.

sondy S4/14, která měla rozměry 3×4 m a byla vyhloubena v místě pro zařízení k ukotvení vánočního stromu. K dalším konstrukčním prvkům, jež souvisely s vývojem zaklenutí Nečízu, patřilo mohutné kamenné novověké zdivo, které bylo zdokumentováno při jihozápadním profilu sondy S1/14. Severozápadní profil této sondy pak tvořila kamenná zeď mladé novověké kanálové stoky, vybudované již po zániku funkcí obou výše zmíněných dlažeb, která ústila do Nečízu. I tato stoka je známa již od roku 2003.

Několik fází kamenných kleneb, vybudovaných postupně v různých časových úsecích nad Nečízem (Augustýnková, Pačlová 2013), bylo zdokumentováno v průběhu snižování úrovně stavební pláně. Během těchto prací došlo rovněž k objevu unikátní kamenné mostní konstrukce (sonda S5/14), jež se nacházela přímo uprostřed náměstí, v ose prodloužení ulic 1. máje od jihozápadu a Masarykovy od severovýchodu. Tvoří ji jeden oblouk přes Nečíz a mostovka s dlažbou. Tento most má délku 8,5 m a šířku 7 m. Na základě fragmentů keramiky, jejíž množství řádově obnáší několik stovek zlomků, byla zjištěna jeho nepřetržitá funkce již od průběhu 15. století. Prostřednictvím několika dalších menších sond bylo zjištěno, že počátky tohoto mostu lze s největší pravděpodobností klást až k přelomu 14. a 15. století. V současnosti se tedy jedná o vůbec nejstarší nepřetržitě fungující most na Moravě, i když ukrytý pod současnou dlažbou. Shodou okolností právě v Litovli měl do současné doby tento primát jiný, tzv. „Svatojánský“ most, jenž se nachází cca 250 m vzdušnou čarou severního od okraje stávajícího historického jádra. Jeho počátky sahají do období kolem roku 1590 (Faltýnek, Šlězár 2014, 25–29; Konečný, Michna 1997, 58).

K dalšímu zajímavému objevu došlo v jihozápadní části náměstí, před stávajícím domem čp. 785 (sonda S3/14).

V průběhu snižování úrovně terénu byla odhalena kořuna převážně kamenného oválného zdiva o rozměrech 2,90×2,60 m (delší rozměr přibližně v ose sever – jih), v němž byl identifikován pozůstatek pranýře. Jeho konstrukce sestávala převážně z velkých kamenů, nahodile i větších fragmentů cihel, přičemž vše bylo pojeno poměrně kvalitní vápennou maltou. Dalším výzkumem, formou mikrosondy při jihovýchodní hraně této zdi bylo zjištěno, že se jedná pouze o jednu vrstvu kamenů o maximální mocnosti 0,20 m. Základ byl zabudován do povrchu kulturních vrstev z průběhu 15. století, přičemž tedy s největší pravděpodobností jde o raně novověkou fázi pranýře. Vzhledem k tomu, že bylo nežádoucí zničení tohoto zdiva, bylo od dalšího výzkumu upuštěno. Nelze proto vyloučit možnost, že pod částí raně novověké zdi se může ještě nacházet pozůstatek rozměrově menšího, avšak případně staršího pranýře. Pozoruhodný detail se zachoval přímo ve střední části zdi, a sice celkem tři větší opracované pískovcové kvádry uspořádané tím způsobem, že

je možno usuzovat na pozůstatek zakotvení sloupku (?), k němuž bývali přivazováni odsouzenci. Z dochovaného ikonografického pramene (Augustýnková, Pačlová 2013, 90; Ulrich 1873) lze usuzovat, že toto zařízení bývalo s největší pravděpodobností kamenné. V regionu střední Moravy se jedná prozatím o čtvrtý nález pozůstatku pranýře. Během jiných výzkumů se tak stalo v Olomouci, Uničově a Mohelnici (Faltýnek 2001, 227; Faltýnek et al. 2010, 480; Šlězár 2012, 349).

V další sondě, označené jako S6/14, byla zdokumentována část trasy kamenné kanálové stoky kryté velkými břidlicovými plotnami, která chronologicky náleží do období mladého novověku. Stejně jako v případě stoky v sondě S1/14, i tato ústila do Nečízu. Tento typ staveb byl v Litovli obecně realizován až po roce 1830 (Augustýnková, Pačlová 2013).

Jako sonda S7/14 byl označen další výkop pro odlučovač ropných látek (o rozměrech 3,50×3,50 m), tentokrát hloubený několik metrů severovýchodně od barokního morového sloupu. V první fázi byly prozkoumány suťovité dorovnávkové terény o mocnosti místy téměř až 0,50 m, které pocházely z průběhu 15. až 16. století. V nich bylo nalezeno i několik kusů mincí, které bohužel dosud nebyly blíže neurčeny. Pod jílovitopísčitymi dorovnávkami terénu, jež časově rovněž pocházely převážně z průběhu 15. století, byla podél jihovýchodního profilu sondy zdokumentována část trasy zděného kamenného trativodu o maximální šířce 0,80 m. Ten byl situován kolmo k Nečízmu, do něhož též původně ústil, a období jeho vybudování spadá rovněž do průběhu 15. století. Během své funkce byl nejméně jedenkrát čištěn, tedy částečně rozebrán a opět obnoven. Zbytek zkoumaných uloženin, a to o mocnosti cca 0,70 m, s bází odpovídající niveletě přibližně 231,70 m n. m., byl tvořen charakteristickými středověkými výrazně organogenními uloženinami z průběhu 2. poloviny 13. a téměř celého 14. století. Tyto byly střídány šterkovitými a kamennými posypy, jednoduchými zpevněními pochůzných terénů. Na jedné z těchto vrstev spočívala část anatomicky uspořádaného skeletu většího zvířete. V sondách S1/14 a S7/14 tvořily zjištěné geologické podloží říční šterkopísky. V případě sondy S7/14 se s největší pravděpodobností částečně jednalo o dorovnávkou terénu provedenou v procesu lokace města po roce 1255 (Šlězár, Faltýnek 2004, 204–207; Šlězár 2005, 103–110).

Z drobných movitých nálezů získaných v průběhu výzkumu na náměstí Přemysla Otakara v roce 2014 lze uvést pozoruhodnou kolekci železných sekyr. K jejich nálezmu došlo v průběhu skrývání stavebních plání pomocí detektoru kovů v jihozápadní části náměstí. Z těchto míst pochází i několik drobných mincí. Ze suťovitých dorovnávek, chronologicky náležejících do počátku 2. poloviny 19. století, pochází olovená plomba ze sukna (?) z Prahy, ze sondy S7/14 pak fragment keramické glazované aquamanile z průběhu 14. století.

Závěrem je nutno konstatovat fakt, že již v projektové přípravě bylo ze strany Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Olomouci apelováno na to, aby zásahy do archeologických souvrství byly pokud možno co nejmenší, což se v tomto případě v plném rozsahu zdařilo.

Karel Faltýnek, Pavel Šlězár, Tomáš Zlámal

Literatura

- Augustýnková, L., Pačlová, H. 2013:** *Vodní dílo Nečíz v Litovli. Historie a aktuální význam.* Olomouc: Agri-print.
- Faltýnek, K. 2001:** Olomouc (okr. Olomouc). Horní náměstí, parcela č. 116/2. *Přehled výzkumů* 42 (2000), 225–227.
- Faltýnek, K., Kaiser, L., Šlězár, P., Večeřa, P. 2010:** Uničov (okr. Olomouc). Masarykovo náměstí, p. č. 2244/2. *Přehled výzkumů* 51, 479–480.
- Faltýnek, K., Šlězár, P. 2014:** Archeologické doklady pozůstatků komunikací a dopravních staveb v Litovli. In: J. Martínek (ed.): *Výzkum historických cest v interdisciplinárním kontextu II.* Brno: Centrum dopravního výzkumu, 25–29.
- Konečný, P., Michna, P. (eds.) 1997:** *Seznam nemovitých kulturních památek okresu Olomouc.* Olomouc: Památkový ústav.

Šlězár, P. 2012: Uničovský pranýř. *Vlastivědný věstník moravský* 64(4), 342–349.

Šlězár, P., Faltýnek, K. 2004: Litovel (okr. Olomouc). Centrum města. *Přehled výzkumů* 45, 204–207.

Šlězár, P. 2005: Předběžná zpráva o objevu „antiqua civitas“ na Starém městě v Litovli a několik poznámek k aspektům geneze města Litovle. *Přehled výzkumů* 46, 103–110.

Ulrich, D. 1873: Geschichte der Stadt Littau. Litovel. Překlad K. Obšil. Nепublikovaný strojopis uložený v Muzeu Litovel.

Resumé

Litovel (Bez. Olomouc), náměstí Přemysla Otakara (Platz), Parz. Nr. 1573/1. Mittelalter, Neuzeit. Siedlung, Stadt. Rettungsgrabung.

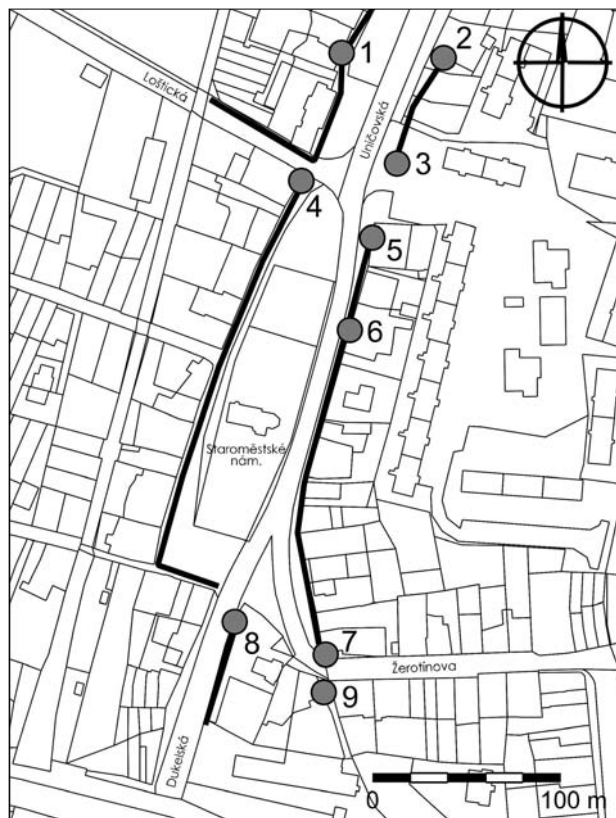
LITOVEL (OKR. OLOMOUČ)

Staré město – ulice Uničovská, Loštická, Karla Sedláka, Žerotínova a Dukelská, Staroměstské nám. Raný a vrcholný středověk, novověk. Sídliště, město, komunikace. Záchranný výzkum.

Lokalizace: linie mezi body (od severu k jihu a od jihu k severu) v S-JTSK: 1) Y:558597,56 X:1107368,93; 2) Y:558612,91 X:1107396,58; 3) Y:558616,88 X:1107422,11; 4) Y:558631,3 X:1107455,18; 5) Y:558688,31 X:1107421,58; 6) Y:558635,66 X:1107463,25; 7) Y:558713,98 X:1107670,42; 8) Y:558684,82 X:1107682; 9) Y:558672,31 X:1107697,94; 10) Y:558672,31 X:1107697,94; 11) Y:558629,05 X:1107714,87; 12) Y:558638,57 X:1107642,11; 13) Y:558570,57 X:1107406,37.

V jarních měsících roku 2014 probíhal v Litovli na „Starém městě“ archeologický dohled, jenž byl vyvolán potřebou výkopů nutných k položení elektrických kabelů. Tyto výkopy, které měly nejčastěji šířku 0,30 – 0,40 m a hloubku 0,80 m, na mnoha místech narušily archeologické situace, které byly průběžně dokumentovány a vzorkovány. Nově získané poznatky významnou měrou doplňují některá zjištění, ke kterým na lokalitě došlo již v dřívějších letech (Šlězár 2005).

Podél severozápadní hrany Uničovské ulice, na parcele č. 1577/17, byly v linii od severu k jihu, v délce přibližně 30 m, na profilech výkopů zjištěny dorovnavky terénu z období novověku. Tyto uloženiny komunikačního charakteru o mocnosti 0,30 – 0,40 m byly patrné od hloubky cca 0,20 m a sestávaly převážně z fragmentů defektní keramiky, tzv. „litovelské hrnčiny“. Lokálně byly střídány cihlovitými výmety z hrnčířských pecí, tvořené fragmenty přepálených cihel smíšených s cihlovým prachem, případně hlinitým říčním šterkem, anebo přemístěným podloží (Faltýnek 2013; Faltýnek, Šlězár 2013; Hrbková 1970). Pod nimi se téměř v celé délce výkopů nacházela střední hnědá až šedá písčité jílovité ornice s nahodilým obsahem raně novověké keramiky. Pouze před čp. 76 (obr. 45: 1), bylo na úseku několika metrů pa-

Obr. 45. Litovel, Staré město. Situační plán.

Abb. 45. Litovel, Staré město. Lageplan.